

Силабус освітнього компонента
Програма навчальної дисципліни

**Сучасні методи досліджень з
фінансів, банківської
справи, страхування та
фондового ринку**

Шифр та назва спеціальності

072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Інститут

ННІ Економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу

Освітня програма

Фінанси, банківська справа та страхування

Кафедра

Обліку і фінансів (205)

Рівень освіти

Третій (освітньо-науковий)

Тип дисципліни

Обов'язкова

Семестр

2

Мова викладання

Українська

Викладачі, розробники

Манойленко Олександр Володимирович

oleksandr.manoylenko@khpi.edu.ua

Доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і фінансів (НТУ «ХПІ»)

Автор понад 250 наукових і навчально-методичних публікацій. Провідний лектор з курсів: «Сучасні методи досліджень з фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку», «Блок-чейн технології та криптотрейдинг», «Аналіз інвестиційних та інноваційних проєктів».

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](#)

Загальна інформація

Анотація

Освітній компонент СП 1 «Сучасні методи досліджень з фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку» є базовим методологічним компонентом циклу спеціальної фахової підготовки освітньо-наукової програми «Фінанси, банківська справа та страхування». Компонент орієнтований на формування у здобувачів третього освітньо-наукового рівня здатності до вибору, обґрунтування та застосування сучасних методів наукових досліджень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку. В умовах ускладнення фінансових процесів, регуляторних трансформацій та зростаючої ролі емпіричних доказів у науковому дискурсі особливої актуальності набувають питання методологічної грамотності здобувача: формулювання дослідницьких питань, побудови наукової гіпотези, ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків і верифікації результатів. Освітній компонент охоплює загальнонаукові методи (аналіз, синтез, абстрагування, формалізація), спеціальні методи фінансової науки (порівняльно-фінансовий, балансовий, нормативний,

експертних оцінок), а також сучасний кількісний інструментарій (часові ряди, регресійний і кореляційний аналіз, панельні моделі, методи причинного висновку, базові підходи machine learning у фінансах). Окремий фокус спрямовано на роботу з науковими базами даних (Scopus, Web of Science), бібліометричний аналіз, систематичні огляди літератури та коректне оформлення наукових результатів. Компонент закладає методологічне підґрунтя для подальших фахових компонентів програми (СП 3 «Сучасні проблеми розвитку міжнародного фінансового ринку», СП 4 «Студії з розвитку та запровадження цифрових фінансових технологій», СП 5 «Інноваційні технології педагогічної діяльності вищої освіти сфери фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку») та для проведення власного дисертаційного дослідження відповідно до міжнародних стандартів наукової якості.

Мета та цілі дисципліни

Формування у здобувачів цілісної системи знань і навичок щодо вибору та застосування сучасних методів наукових досліджень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку, набуття компетентностей з обґрунтування методологічного апарату власного дисертаційного дослідження та коректної інтерпретації його результатів.

Формат занять

Лекції, практичні заняття, консультації. Підсумковий контроль - екзамен.

Компетентності

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК05. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку на основі системного наукового світогляду, професійної етики, загального культурного кругозору.

СК01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, на основі критичного переосмислення сучасної теорії, методології та практики, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондовому ринку і дотичних до нього міждисциплінарних напрямках.

СК04. Здатність використовувати методи та інструменти наукових досліджень, застосовувати сучасні інформаційні технології, економіко-математичні моделі, інформаційно-аналітичні програмні продукти та системи для обґрунтування, підтвердження/спростування гіпотез та визначення тенденцій розвитку об'єктів дослідження у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондовому ринку.

СК05. Здатність до виявлення тенденцій та визначення закономірностей розвитку фінансово-економічних процесів на макро-, мезо- та/або мікроекономічному рівнях.

Результати навчання

РН01. Глибоко розуміти загальні принципи та методологію наукових досліджень та застосовувати їх у власних дослідженнях у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

РН02. Мати концептуальні та методологічні знання, демонструвати дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень з фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку і на межі предметних галузей, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.

РН03. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, за результатами аналізу наукових джерел інформації, економіко-математичного моделювання.

РН04. Застосовувати сучасні інформаційні технології та системи, програмне забезпечення у науковій діяльності для пошуку та критичного аналізу інформації.

РН05. Розробляти, оцінювати та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, які спрямовані на розв'язання значущих проблем у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку з урахуванням соціально-економічних, етичних, екологічних і правових аспектів та управляти ними.

PH09. Вміти виконувати оригінальні дослідження в сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку та міждисциплінарних напрямках і кваліфіковано відображати їх результати у наукових публікаціях.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год. (4 кредитів ECTS): лекції – 20 год., практичні заняття – 20 год., самостійна робота – 80 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Освітній компонент СП 1 «Сучасні методи досліджень з фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку» відповідно до структурно-логічної схеми освітньо-наукової програми безпосередньо спирається на такі освітні компоненти: ЗП 1 «Світоглядні та соціокультурні основи науково-технічної діяльності» та ЗП 3 «Представлення наукових результатів». Компонент закладає методологічну базу для подальшого вивчення фахових освітніх компонентів.

Компонент органічно пов'язаний з освітніми компонентами загальної підготовки.

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Лекції проблемного характеру – один із найважливіших елементів проблемного навчання. Вони передбачають поряд із розглядом основного лекційного матеріалу встановлення та розгляд кола проблемних питань дискусійного характеру, які недостатньо розроблені в науці й мають актуальне значення для теорії та практики. Лекції проблемного характеру відрізняються поглибленою аргументацією матеріалу, що викладається. Аспіранти стають учасниками наукового пошуку та вирішення проблемних ситуацій. Дискусії передбачають обмін думками та поглядами учасників з приводу даної теми (питання), а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.

Кейс-метод – метод аналізу конкретних ситуацій, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів і передбачає розгляд проблемних ситуацій у процесі вивчення навчального матеріалу.

Презентації – виступи перед аудиторією, що використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи групи звіту про виконання індивідуальних завдань, проектних робіт. Презентації можуть бути як індивідуальними, наприклад виступ одного слухача, так і колективними, тобто виступи двох та більше слухачів.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Наука як соціокультурний феномен. Методологія наукових досліджень: предмет, функції, рівні

Сутність науки, її структура та функції. Класична, некласична та постнекласична наука.

Методологія як вчення про методи: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий і технологічний рівні. Особливості методології досліджень у фінансовій науці. Наукова парадигма за Куном; нормальна наука та наукові революції у фінансовій теорії.

Тема 2. Логіка наукового дослідження: від наукової проблеми до верифікації результатів

Етапи наукового дослідження. Наукова проблема, об'єкт і предмет дослідження. Формулювання дослідницьких питань і наукових гіпотез; принцип фальсифікованості Поппера. Концептуальна модель дослідження. Логіка переходу «проблема → питання → гіпотези → дані → методи → висновки» у фінансових дослідженнях.

Тема 3. Загальнонаукові та теоретичні методи у фінансовій науці

Аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, ідеалізація, формалізація, моделювання, системний підхід. Історичний і логічний методи. Специфіка застосування теоретичних методів у дослідженнях фінансових систем, банківських інституцій, страхових і фондових ринків. Побудова теоретичних моделей у фінансах.

Тема 4. Методи оцінювання ефективності інвестиційних проєктів

Спостереження у фінансовій науці; пасивне та активне спостереження. Експериментальні методи: лабораторний експеримент у поведінкових фінансах, природні та квазіприродні експерименти.

Порівняльно-фінансовий, балансовий, нормативний методи; метод експертних оцінок. Робота з первинною та вторинною фінансовою інформацією.

Тема 5. Кількісні методи у фінансах: статистичний, кореляційно-регресійний та факторний аналіз
Дескриптивна статистика фінансових даних; перевірка статистичних гіпотез. Кореляційний і регресійний аналіз: лінійні та нелінійні моделі. Множинна регресія, тестування на гетероскедастичність, мультиколінеарність, автокореляцію. Факторний і кластерний аналіз у класифікації фінансових об'єктів.

Тема 6. Аналіз часових рядів і прогнозування у фінансах

Складові часових рядів: тренд, циклічність, сезонність, випадкова компонента. Стаціонарність і одинична коренева. Моделі ARIMA, SARIMA та умовно-гетероскедастичні моделі (ARCH/GARCH). Прогнозування фінансових показників: оцінювання якості прогнозу, інтервали довіри, ризики прогнозування.

Тема 7. Сучасні методи причинного висновку у фінансових дослідженнях

Проблема ендогенності у фінансових дослідженнях. Метод інструментальних змінних (IV); метод різниці-в-різницях (DID); регресійний розрив (RDD); метод синтетичного контролю. Панельні моделі з фіксованими та випадковими ефектами; динамічні панельні моделі та GMM-оцінювання. Аналіз подій (event study) у дослідженнях фондового ринку.

Тема 8. Якісні методи та змішані дизайни у фінансових дослідженнях

Експертні інтерв'ю, фокус-групи, кейс-стаді у дослідженнях фінансових інституцій і регулювання. Якісний аналіз нормативно-правових документів, регуляторних звітів, наукових текстів. Змішані методи (mixed-methods): тріангуляція, послідовний пояснювальний дизайн, послідовний дослідницький дизайн. Контент-аналіз і дискурс-аналіз у фінансовій науці.

Тема 9. Інформаційне забезпечення наукових досліджень: бази даних, бібліометрія та систематичний огляд літератури

Наукометричні бази даних Scopus, Web of Science: пошук, фільтрування, цитування. Бібліометричний аналіз: показники продуктивності, цитованості, співавторства, тематичні мапи. Інструменти VOSviewer, Bibliometrix. Методологія систематичного огляду літератури: PRISMA-протокол. Робота з повнотекстовими базами фінансових даних (Bloomberg, Refinitiv Eikon, бази НБУ).

Тема 10. Етика наукового пізнання, академічна доброчесність і коректне оформлення результатів дослідження

Засади академічної доброчесності у НТУ «ХПІ». Плагіат, фальсифікація, фабрикація даних — ознаки та інструменти запобігання. Принципи відкритої науки та відтворюваності досліджень. Структура наукової публікації (IMRaD); вимоги до дисертаційного дослідження. Етика рецензування та академічної комунікації.

Теми практичних занять

Тема 1. Наука як соціокультурний феномен. Методологія наукових досліджень: предмет, функції, рівні

Аналіз структури сучасних PhD-дисертацій у сфері фінансів. Трансформація широкої проблематики у вузько сформульоване дослідницьке питання та емпірично перевірювані гіпотези. Розроблення концептуальної моделі власного дисертаційного дослідження за схемою «проблема → питання → гіпотези → дані → методи».

Тема 2. Логіка наукового дослідження: від наукової проблеми до верифікації результатів

Застосування методів аналізу, синтезу та системного підходу до опису фінансової системи України. Побудова логічного ланцюга обґрунтування на прикладі обраної дослідницької теми. Порівняння теоретичних моделей фінансового посередництва: класична, неокласична, поведінкова.

Тема 3. Загальнонаукові та теоретичні методи у фінансовій науці

Побудова та оцінювання множинної регресійної моделі на даних банківського або страхового сектору. Тестування на мультиколінеарність, гетероскедастичність, автокореляцію. Інтерпретація коефіцієнтів та їх статистичної значущості; обмеження методу.

Тема 4. Методи оцінювання ефективності інвестиційних проєктів

Перевірка часового ряду на стаціонарність (тести ADF, KPSS). Побудова моделі ARIMA для прогнозування обраного фінансового індикатора. Оцінювання якості прогнозу. Застосування GARCH-моделей до волатильності фондового індексу.

Тема 5. Кількісні методи у фінансах: статистичний, кореляційно-регресійний та факторний аналіз

Застосування методу різниці-в-різницях для оцінки ефекту регуляторної реформи (наприклад, Basel III) на показники банків. Застосування методу інструментальних змінних для подолання ендогенності. Розв'язання кейсу з регресійним розривом на даних кредитного ринку.

Тема 6. Аналіз часових рядів і прогнозування у фінансах

Побудова та оцінювання панельної моделі з фіксованими та випадковими ефектами. Тест Хаусмана. Динамічна панельна модель і GMM-оцінювання. Порівняльний аналіз результатів та обґрунтування вибору специфікації.

Тема 7. Сучасні методи причинного висновку у фінансових дослідженнях

Проведення контент-аналізу річних звітів НБУ або великих українських банків за заданою таксономією. Розроблення дизайну кейс-стаді обраної фінансової інституції. Інтерпретація результатів якісного дослідження та їх інтеграція з кількісними висновками.

Тема 8. Якісні методи та змішані дизайни у фінансових дослідженнях

Побудова стратегії пошуку за обраною дисертаційною темою. Бібліометричний аналіз тематичного поля у VOSviewer: мапи співавторства, ключових слів, цитування. Складання структурованого аналітичного огляду на 30-50 джерел.

Тема 9. Інформаційне забезпечення наукових досліджень: бази даних, бібліометрія та систематичний огляд літератури

Розроблення протоколу систематичного огляду за обраною темою. Формулювання критеріїв включення/виключення. Підготовка PRISMA-діаграми. Виконання якісного або кількісного синтезу обраних джерел.

Тема 10. Етика наукового пізнання, академічна доброчесність і коректне оформлення результатів дослідження

Оформлення наукових результатів та академічна доброчесність. Підготовка структурованої наукової статті за результатами власного дослідження (IMRaD). Перевірка тексту на плагіат. Розбір типових порушень академічної доброчесності у фінансових дослідженнях. Захист методологічної частини власного PhD-дослідження.

Теми лабораторних робіт

Лабораторні роботи в рамках дисципліни не передбачені.

Самостійна робота

Освітній компонент передбачає виконання індивідуального завдання — підготовку методологічного розділу власного дисертаційного дослідження, що включає обґрунтування наукової проблеми, формулювання гіпотез, опис обраних методів та джерел даних. Опрацювання лекційних матеріалів і рекомендованої літератури з тем самостійного вивчення, присвячених філософсько-методологічним засадам наукового пізнання, логіці наукового дослідження, специфіці кількісних і якісних методів у фінансовій науці, методам причинного висновку, бібліометричному аналізу та систематичним оглядам літератури. Огляд наукових публікацій у провідних рецензованих журналах (Journal of Finance, Journal of Banking & Finance, Journal of Financial Economics, Review of Financial Studies, Journal of Financial Stability) для опанування сучасних методологічних підходів та критичного аналізу методологічних рішень провідних дослідників.

Література та навчальні матеріали

Основна література:

1. Кодекс етики академічних взаємовідносин та доброчесності Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» : СУЯ ХПІ-ВЗЯОД-МР/10.1:2023. Харків, 2023. URL: <https://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/wp-content/uploads/sites/43/2024/04/Kodeks-etyky-akademichnyh-vzayemovidnosyn-ta-dobrochesnosti-Natsionalnogo-tehnichnogo-universytetu-Harkivskiy-politehnichnyj-instytut-.pdf>
2. Система стандартів з організації навчального процесу. Текстові документи у сфері навчального процесу. Загальні вимоги до виконання : СТЗВО-ХПІ-3.01-2021. Харків, 2021. URL: <https://web.kpi.kharkov.ua/mto/wp-content/uploads/sites/200/2021/11/STZVO-KhPI-3.01-2021.pdf>
3. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. Київ : Знання, 2022. 318 с.
4. Колесников О. В. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Центр учбової

літератури, 2021. 144 с.

5. Wooldridge J. M. Introductory Econometrics: A Modern Approach. 7th ed. Cengage Learning, 2020. 826 p.

6. Greene W. H. Econometric Analysis. 8th ed. Pearson, 2018. 1176 p.

7. Brooks C. Introductory Econometrics for Finance. 4th ed. Cambridge University Press, 2019. 720 p.

8. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

9. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Додаткова література

1. Манойленко О. В. Волоснікова Н. М., Решетняк Н. Б. Комплексна система імітаційного моделювання оцінки ефективності управління фінансовим ресурсним забезпеченням корпоративної безпеки промислового підприємства на мікроекономічному рівні. Бізнес-Інформ. 2022. № 9. С. 27-33.

2. Манойленко О. В. Сергієнко О. А., Гапоненко О. Є. Моделювання інноваційної активності ієрархічних систем: оцінка дифузії інновацій та економічного ефекту наявного потенціалу та результатів. Проблеми економіки. 2020. № 1 (43). С. 312-324.

3. Манойленко О. В., Кравченко С. М. Теоретико-методичні аспекти удосконалення державної інвестиційної політики з розвитку сектора наукоємних виробництв. Проблеми економіки. 2014. № 4. С. 104-109.

4. Інвестиційне забезпечення впровадження інновацій на промисловому підприємстві з урахуванням ризиків : монографія / Д. А. Горовий, А. В. Івахненко, О. В. Манойленко ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Видавець Іванченко І. С., 2023. 242 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/72837>

5. Розроблення та реалізація інвестиційного проекту : підручник / С. І. Колосок, Ю. О. Мирошниченко, Г. А. Мішеніна. Суми : Сумський державний університет, 2021. – 121 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0055072.pdf>

Web-ресурси:

1. Державна податкова служба України. Офіційний портал. – Режим доступу: <https://tax.gov.ua/>

2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL:<http://www.kmu.gov.ua>

3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL:<http://www.minfin.gov.ua>

4. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL:<https://tax.gov.ua>

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL:<http://www.ukrstat.gov.ua>

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності аспіранта та розподіл балів

Академічні успіхи здобувача вищої освіти визначаються за допомогою критеріїв та системи оцінювання знань та вмінь здобувачів, яка використовується в НТУ "ХПІ"

(<https://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/wp-content/uploads/sites/43/2024/01/Polozhennya-pro-kryteriyi-otsinyuvannya-znan-ta-vmin-i-pro-rejtyng-zdobuvachiv.pdf>)

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять, а також перевірки індивідуального завдання. Підсумковий контроль здійснюється за результатами екзамену або в результаті накопичення оцінок з окремих тем у разі виконання здобувачем усіх видів поточних

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

контрольних заходів. За умовами виконання здобувачем індивідуального завдання з навчальної дисципліни, але за відсутності результатів поточного контролю (практичні заняття), здобувач не може бути атестованим із навчальної дисципліни до ліквідації ним поточної заборгованості. Розрахункове значення у кількісній формі підсумкової оцінки визначається за формулою:

$$O = \frac{\sum(K_i \times O_i)}{\sum K_i}$$

де K_i – кількість кредитів i -го виду занять; O_i – оцінка у кількісній формі (бали) з i -го виду занять.

Розподіл кредитів за видами занять з дисципліни

Види занять	Кількість кредитів (K_i)
Практичні роботи	2
Індивідуальне завдання	2

Оцінювання кожного виду занять (O_i) здійснюється за 100-бальною шкалою.

Норми академічної етики і політика курсу

Аспірант повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/> |

Погодження

Силабус погоджено

Завідувач кафедри
Олександр МАНОЙЛЕНКО

Гарант ОП
Олександр МАНОЙЛЕНКО